

Södertörns högskola | Interkulturell utbildning mot förskola,
erfarenhetsbaserad | Utbildningsvetenskap C | Självständigt arbete 15 hp |
Vårterminen 2015

Är det meningsfullt med samling?

– en vetenskaplig essä om pedagogens makt och
praktiska klokhet

Av: Camilla Binnefors

Handledare: Eva Schwarz

Is circle time meaningful? – a scientific essay about the preschool pedagogue power and practical wisdom

Author: Camilla Binnefors

Supervisor: Eva Schwarz

Term: Spring 2015

The topic of this essay is to reflect on the circle time held daily at the preschool. The text proceed from a dilemma where one child is asked to leave the circle time as he/she is unable to sit still and keep focus. From an outside observation I start to reflect if we, the preschool pedagogues, do the right thing when excluding a child from the actual meeting. I start to question if circle time is meaningful for the whole group and reflect upon the intention of the circle time – what do we want to achieve? Should children participate against their will? I am starting with a historical overview on how circle time has evolved in the Swedish preschools since 1830 and until today. My purpose with this essay is to reflect upon the importance of circle time. The circle time as a daily routine is discussed and I wish to investigate the significance of these meetings and the function the preschool pedagogue has in this meeting. Is it important that all children participate? I reflect over the essence of the circle time and how we can implement it in other activities throughout the day. The analysis has three parts: The history of this daily meeting, the preschool pedagogues function based on Foucault's thoughts regarding power and the individual preschool pedagogue knowledge. I am, by discussing and writing about the preschool pedagogue impact over the children, highlighting an uncomfortable subject. This is however a subject that needs to be highlighted. In my essay I use writing as a method to reflect and a hermeneutic interpretation of my personal story to enable my reflection regarding the educator's role. My conclusion is that the preschool pedagogue, not only have impact on the children, but also influence on daily routines, which affects the daily work. The power and influence of the preschool pedagogues can be both conscious and non-conscious. I can also see that the preschool pedagogue's individual life/work experience have an impact on the outcome of the daily meeting.

Key words: Preschool, circle time, power, routines, practical knowledge, fronesis

Är det meningsfullt med samling? – en vetenskaplig essä om pedagogens makt och praktiska klokhet

Författare: Camilla Binnefors

Handledare: Eva Schwarz

Termin: Våren 2015

Essän handlar om samlingen i förskolan där jag har utgått från ett dilemma där ett barn blir utskickad från samlingen för att hen inte kan sitta still och behålla fokus. Då jag betraktar denna situation utifrån börjar jag reflektera kring om det är rätt av oss pedagoger att utesluta barn från samlingen. Jag börjar ifrågasätta om samlingen är meningsfull för alla barn och varför vi har samling. Jag blir nyfiken på hur synen på samlingen utvecklats i den svenska förskolan från 1830-talet och fram till nu och om barn ska delta mot sin vilja? Mitt syfte med min essä är att ta reda på om jag anser att samlingen är viktig. Samlingen som rutin i vår verksamhet diskuteras och jag vill granska dess betydelse och vilken roll pedagogen har i samlingen. Är det viktigt att alla barn deltar? Jag reflekterar kring om vi kan plocka ut samlingens innehåll och implementera det i andra aktiviteter under dagen. Analysen har tre delar. Samlingens historia, pedagogens roll utifrån Foucaults maktteoretiska tankar och pedagogens praktiska kunskap. Jag lyfter genom mitt arbete upp ett obekvämt ämne då jag skriver om pedagogens makt över barnen. Detta är dock ett ämne som behöver lyftas. I mitt arbete använder jag skrivandet som metod för att reflektera och en hermeneutisk tolkning av min personliga berättelse för att kunna reflektera över förskollärarens roll.

Det jag har kommit fram till genom mitt arbete är att pedagogen har makt över barnen men att även rutinerna har makt över verksamheten. Pedagogernas makt över barnen kan vara mer eller mindre medveten. Jag kan också se att pedagogens praktiska klokhet har betydelse för hur samlingens utfall blir.

Begrepp: Förskola, samling, makt, rutiner, praktisk klokhet, fronesis

Innehållsförteckning

Samling ur ett maktperspektiv	5
Samling med barnen i fokus	10
Syfte	13
Mina frågeställningar	14
Metod	14
Samlingens historia i Sverige	15
Rum	16
Tid	17
Pedagogens förhållningssätt	18
Läroplanen.....	20
Samlingens innehåll och syfte	22
Maktperspektiv på samlingen	24
Foucault och maktdiskussionen	25
Rutinens makt.....	26
Samtalet och makt	28
Rumslighet och makt.....	29
Kollektiv bestraffning	30
Fronesis – Praktisk klokhet	31
Aristoteles tre kunskapsformer.....	32
Praktisk klokhet i verksamheten	33
Slutreflektion	34
Referenslitteratur	38

Samling ur ett maktperspektiv

Det är förmiddag och lugnet har börjat lägga sig på avdelningen. Alldeles nyss hördes ljudet av höga barnröster men nu har barnen gått in och satt sig på den runda blå mattan i det stora rörelserummet. Jag börjar duka inför lunchen. Den första vårsolen lyser in genom de dammiga rutorna som vetter ut mot gården och droppet av snö som smälter på taket hörs mot fönsterblecken. Jag nynnlar för mig själv på en sång som vi brukar sjunga med barnen och mår bra av den egna tiden innan lunchstressen drar igång. Rörelserummet som vi även använder som samlingsrum, ligger en liten bit ifrån avdelningens övriga lokaler och där inne hör jag att Mia har börjat med samlingen. Hon frågar barnen om vilken dag, månad och år det är. Jag går ut i avdelningens lilla kök som ligger bredvid det stora, ljusa matrummet och hämtar tallrikar, glas och bestick. Jag känner lukten av nybakat bröd från köket på övervåningen och jag tänker att idag blir det soppa. Vad gott!

Nu hör jag återigen Mia inne från samlingen och jag kan höra att hon höjer rösten. Jag kan även höra att flera barn pratar i munnen på varandra. Så blir det åter tyst igen och jag antar att de nu har gått vidare i samlingen till att prata om vad som hänt under förmiddagen när barnen arbetat i sina grupper. Att låta barnen reflektera och dela med sig till varandra om något de gjort under förmiddagspasset är en daglig rutin i vår samling. När jag är på väg in i matrummet möter jag Lisa och Anna, fyra år, som är på väg ut från samlingsrummet. De går och samtalar tyst med varandra och Anna tittar på någonting som Lisa visar henne. När barnen passerar mig berättar de att de ska gå till toaletterna.

- Gör det, men gå tillbaka in så fort ni är klara, säger jag.

Anna och Lisa går in i det rum där toalettbasen och handfaten finns och jag hör hur de pratar med varandra genom de tunna väggar som skiljer toalettbasen åt. Snart hör jag vattnet som rinner i handfatet och jag förstår att de tvättar händerna. Flickorna tar god tid på sig och när jag går in till toaletterna ser jag att de återigen tittar på något som Lisa har, när jag kommer närmare ser jag att det är ett hårspanne med en grön fjäril på. Jag påminner dem om att de missar samlingen om de inte går tillbaka och jag ber Lisa att stoppa ner sitt hårspanne i sin låda eller sätta det i håret. De torkar snabbt sina händer och går mot samlingen, när de går förbi den slitna byrån med barnens egna lådor ser jag att Lisa stoppar ner sitt hårspanne i den låda som tillhör henne.

Lisa och Anna går in i samlingen igen och nu kommer Oscar, fem år, ut istället och ska också gå på toaletten. När jag ser honom tänker jag att han nästan alltid går på toaletten när det är samling. Jag har funderat över det här flera gånger och jag tror att han har ett behov av att gå ut från samlingen ibland och att det kan bero på att han tycker att det är för jobbigt att sitta still. Jag känner ändå en viss irritation över att han gör så här då han ska börja skolan nästa termin och då måste han träna på att vara med på en hel samling. Eller måste han det? Jag säger till honom att skynda sig på och han nickar. Efter ett tag hör jag hur vattnet spolar i handfatet utanför toaletten och jag hör även att han leker. ”Boom, pchooo” låter det om honom och när jag går in i rummet där toaletten finns ser jag hur han leker med vatten och tvål. Han rör händerna fram och tillbaka mot handfatets botten så att skum och vatten flyger runt honom. Oscar ser ut att vara i sin egen fantasivärld och märker inte att jag kommer.

- Men Oscar, du ska inte leka nu! Det är samling! Oscar rycker till och ser påkommen ut.

- Jag skulle bara tvätta händerna, säger han.

- Okej men nu måste du gå tillbaka in till samlingen, kompisarna och Mia väntar på dig.

Oscar drar ut ett långt ark av vitt papper och rycker loss det från behållaren på väggen. Han torkar av sina små händer, slänger papperet i papperskorgen och börjar sedan springa in till samlingen.

- Stopp! Spring inte, du kan halka! Ropar jag med irritation i rösten.

I samma stund som orden kommer ut ur min mun vill jag spola tillbaka tiden och stoppa tillbaka orden. Varför måste jag säga till honom om detta? Kunde jag inte bara sett mellan fingrarna denna gång och struntat i regeln.

Oscar stannar upp men fortsätter titta framåt.

- Okej säger han.

Han går sedan med snabba fötter mot samlingsrummet. Jag kan se på hela honom att han inte kan eller vill vara still, det spritter och rycker i hela kroppen när han går och samtidigt gör han miner med ansiktet. Han blir som en stel liten farbror och ansiktet blir spänt och fastnar i olika grimaser. Det ser ut som om det är svårt och ansträngande för honom att röra sig sakta, som att det nästan plågar hans lilla kropp. Jag tänker att Oscar nog tycker att jag är tjatig och lite

jobbig som ska säga till om allt och jag lovar mig själv att försöka vara mer positiv i mitt bemötande av honom resten av dagen.

Nu blir det åter lugnt på avdelningen och jag fortsätter att duka. Jag går ut för att ställa porslinet på den låga vita bänken i korridoren där barnen själva förser sig när de ska äta. När jag kommer ut i korridoren upptäcker jag att Oscar sitter där. Han är helt tyst. Han gråter inte och han säger inget när jag dyker upp men jag kan se att någonting har hänt, så jag frågar honom:

- Varför sitter du här?

Han tittar på mig med ledsna ögon. Snart börjar han flacka med blicken upp mot taket och sedan ner i golvet igen, han säger tyst samtidigt som han plockar med en röd legobit:

- Jag fick inte vara med på samlingen.

- Vad hände? Frågar jag.

- Jag tramsade.

Min första tanke är att det här inte är bra. Vi pedagoger bör inte skicka ut barn från samlingen bara för att de inte är fokuserade. Jag känner mig säker på att föräldrarna inte skulle acceptera detta. Samtidigt vet jag hur fruktansvärt krävande det är att ha samlingen, att Oscar rör på sig, ligger ner, rullar runt och att han oftast låter. Det är som om han inte kan hindra ljuden från att komma ut ur munnen och vi pedagoger måste ständigt påminna honom om att han ska sitta still och vara tyst. Jag kan också se att hans beteende smittar av sig på flera andra barn och samlingarna slutar ofta med att vi vuxna tjarar på de barn som inte kan sitta still.

Jag fokuserar åter igen på Oscar och jag frågar honom om han vill ha en ny chans i samlingen. Jag pratar med honom om att han ska lyssna på vad Mia säger och försöka att sitta stilla. Han nickar lugnt till svar och jag tar honom i hans varma lilla hand.

Oscar går lite bakom mig och det känns som om han tycker att det är jobbigt att gå tillbaka in. När vi går genom den slitna hallen på väg in till samlingsrummet funderar jag på om det här verkligen är vad han vill. Vill han vara med i samlingen eller skulle han föredra att göra någonting annat? Är det för att han som barn inte anser att det finns andra möjligheter som han går med på mitt förslag om en ny chans? De alternativ som han får är att vara med i

samlingen eller sitta utanför. Bestraffar jag honom nu? Jag känner ett obehag inför hela situationen och ifrågasätter mitt agerande.

När jag kommer in i samlingsrummet är det som att möta en vägg av ansträngning, det känns i luften att det finns en spänning mellan barn och pedagoger. Jag noterar att några barn sitter som små statyer och tittar på pedagogerna och ett fåtal sitter även på en gammal idrottsbänk vid sidan av själva samlingsringen. De barn som sitter där har antagligen inte klarat av att sitta och lyssna fokuserat nära en kamrat tänker jag.

Mia tittar förvånat och lite surt upp på mig från sin plats mellan två av de barn som har svårt att sitta still när jag kommer in med Oscar i handen.

- Oscar vill ha en ny chans, säger jag, han har lovat att försöka sitta still.

- Jaha! svarar Mia med en irriterad ton i rösten varpå jag går med Oscar till hans plats i samlingsringen, han sätter sig tyst ner med blicken i mattan, därefter går jag ut och fortsätter med min uppgift för dagen, att duka.

*

På min förskola är syftet med samlingen framförallt att samla hela barngruppen och ge alla barn en möjlighet att bli sedda och bekräftade. Vi vill att alla barn ska få möta varandra en gång om dagen då vi tror att detta stärker gruppgemenskapen. Vi har även samlingen för att barnen ska lära sig att sitta i ring och vänta på sin tur. De ska räcka upp handen, och kunna lyssna på sina kamrater. Barnen ska lära sig det sociala spelet och få träna på att prata inför en grupp. Alla dessa punkter är som jag ser det färdigheter som vi på förskolan vill att barnen ska träna då vi bland annat vill att de ska vara väl förberedda när de börjar förskoleklassen. Jag har egen erfarenhet av att steget från förskolan och in i skolvärlden är stort. När barnen börjar förskoleklass har jag upplevt att många pedagoger i skolan förväntar sig att barnen ska klara av en del moment som till exempel att kunna sitta still i en samling. Självklart vill jag som pedagog i förskolan ge ”mina” barn de allra bästa förutsättningarna att lyckas med detta. Jag kan se att det blir en krock mellan skolans förväntningar och förskolans mål. I förskolans intresse ligger inte att ”tvinga” barn att delta i aktiviteter som barnen själva inte vill delta i anser jag. Vad skulle hända om vi stället struntar i att träna barnen inom dessa områden? Jag är orolig för att barnen då ska uppleva sig själva som misslyckade när de möter skolans värld och de krav som ställs på barnen där.

Barnen på min avdelning är fyra till fem år och det är många barn som har svårt att sitta still och lyssna på oss pedagoger när vi har samling. Detta bidrar till att det är svårt att få ihop en gruppverksamhet och framförallt en samling som blir bra för alla barn på avdelningen. Med alla barn menar jag både de barn som kan koncentrera sig och de barn som inte kan göra det.

Jag tror att en bidragande orsak till våra svårigheter kan vara att vi bara är tre pedagoger på en stor barngrupp där det dessutom finns många barn med behov av lite extra stöd. Jag arbetar tillsammans med Mia som är barnskötare och Jenny som är utbildad. En annan orsak till varför barnen inte orkar sitta koncentrerat i samlingen, kan vara att vi har en samling med alla 23 barn samtidigt. Jag har märkt att när vi delar in barnen i små grupper så är det lättare att upprätthålla barnens fokus. När barnen är många som sitter nära varandra så har de barn som tappar intresset ofta svårt att låta sina kamrater sitta ifred. De petar på varandra och söker kamraternas uppmärksamhet på olika sätt vilket stör samlingen och pedagogernas fokus hamnar då på de barn som inte sitter still.

Jag tycker inte att det är bra att skicka ut Oscar på det sätt som vi gjorde då detta blir en bestraffning för honom. Vi pedagoger har makt att skicka ut barn från samlingen vilket har blivit den sista utvägen för oss då vi inte kunnat ta till något annat knep för att få barnen att lyssna. Jag har upplevt en stor frustration när barnen bara ignorerar vad jag säger i samlingen och fortsätter att störa. Att skicka ut dessa barn har då varit verksamt för stunden.

Jag måste nu fundera över om vi ska ha samling i den form som vi har den idag och jag måste även reflektera kring varför barnen inte är fokuserade. Är det så att samlingen är så pass ointressant att en del barn inte finner något nöje i att vara där? Då måste vi pedagoger tänka om. Barnen vet vad som kommer att hända varje dag och jag funderar på om samlingen är för rutinstyrd och blir tråkig och förutsägbar för dem.

Om jag går tillbaka till min berättelse så tar jag med Oscar in i samlingen igen efter att jag frågat honom om han vill ha en ny chans. Det jag uppmärksammar när jag reflekterar kring den situationen är om han verkligen ville gå tillbaka in igen? Om han istället hade fått andra valmöjligheter som att hjälpa mig att duka eller leka fritt en stund, så kanske han hade känt sig mer tillfreds. Jag tror att jag tar tillbaka honom till samlingen för att jag vill att han ska vara en del av gruppen och att han inte ska känna sig utpekad. Min tanke är god men utpekad har han redan blivit. Utpekad blir barnen redan vid för mycket negativ uppmärksamhet i en

samling tror jag. I den här situationen har jag som pedagog makt över Oscar och över hela barngruppen. Genom mitt handlande talar jag om för barngruppen att jag tycker att Oscars beteende inte är acceptabelt. Som pedagog visar jag också de övriga barnen vad ett ”dåligt” beteende resulterar i, det vill säga uteslutning ur gemenskapen.

Varför börjar jag ifrågasätta vår samling just nu? Jag tror att det kan bero på att jag inte deltog i samlingen denna dag. När jag själv har samlingen så agerar jag ofta som Mia men genom att få ett utifrånperspektiv börjar jag tänka och se på situationen på ett annat sätt.

Samling med barnen i fokus

Idag är det min tur att hålla i samlingen. Jag har precis tagit undan efter målningen som jag haft med en del av barngruppen och nu är barnen i full gång och leker i avdelningens alla rum. Det är snart lunch och jag tänker att jag måste starta samlingen om vi ska hinna med den innan maten.

Innan jag kallar in barnen till samlingen går jag fram till Oscar som koncentrerat sitter och gör ett halsband i det stora lekrummet, han trär färgglada pärlor på ett långt snöre och jag vet att det är till mormor. Jag talar om för Oscar att jag snart kommer att plinga för städning. Oscar börjar genast protestera och jag upplever att han blir lite stressad. Han börjar plocka med pärlorna med snabba fingrar men när jag försäkrat honom om att han kommer att få göra klart halsbandet efter lunchen blir han lugn och går med halsbandet till lådan. Därefter börjar han städa undan efter sig.

Jag går sedan ut i det stora aktivitets/matrummet och hämtar den lilla bjällran som hänger på anslagstavlan ovanför barnens lådor. Jag börjar plinga i bjällran samtidigt som jag går ut ur lekrummet och vidare genom alla avdelningens övriga utrymmen där barnen leker. När barnen hör ljudet börjar de plocka undan det som de leker med och allteftersom de blir klara går de in i rörelserummet där vi har samling. De sätter sig på sina redan förutbestämda platser på den stora cirkelformade blå mattan. Jag får säga till Lisa och Donia ett par gånger till då de helt ignorerar städbjällran och fortsätter att rita, men efter lite uppmaningar går de också in till samlingen. Mia sitter redan där inne och väntar på barnen när de kommer, hon har satt på musik som de barn som är där först kan lyssna på i väntan på resterande kamrater.

När jag kommer in med de sista barnen till rörelserummet tittar jag mig omkring. Det här rummet är egentligen inget bra samlingsrum tänker jag. Vi på förskolan har diskuterat

förskolans miljö tidigare och vad rummet säger till barnen. Det här stora rummet med ribbstolar längs ena väggen, stora mjuka kuddar i geometriska former att bygga med, rutschkanan i hörnet och alla rockringar på väggen. Hur ska barnen kunna fokusera när många av dem säkert vill börja leka istället? Det här rummet är dessutom ett rum som barnen inte heller har full tillgång till. På min avdelning är det alltid vi pedagoger som bestämmer när det finns tid för att vara i rörelserummet. Många av de barn som gärna vill röra på sig och som tycker att det är jobbigt att sitta still frågar varje dag och ofta flera gånger varje dag om de får gå in dit. När barnen är där vill de gärna spela fotboll och bygga hinderbana men det är vi vuxna som har makten att bestämma om barnen ska få vara där eller inte.

Jag lämnar tankarna kring rummet, går och sätter mig mellan Oscar och Klara och börjar som vanligt samlingen med vår samlingssång. ”Här är jag och här är du, här är vi tillsammans nu”, sjunger barnen och håller varandra i hand. Jag håller i Oscar som snart börjar sjunga väldigt högt. När jag märker att han gör det tar jag honom försiktigt på armen, han sänker då rösten och sjunger med normal ton.

När vi är klara med sången frågar jag barnen vilka kamrater vi saknar idag och efter det går vi igenom veckans dag, månad och år. Några barn ropar svaret rakt ut men jag väljer att ignorera det och ändå lyssna till den som fått ordet. Därefter är det dags för samlingens höjdpunkt. Jag plockar fram vår huskatt, Michell, som är ett gosedjur, och vår brevlåda. Barnen jublar och jag upplever att de tycker att det är spännande. Denna aktivitet gör vi inte varje dag så barnen är extra exalterade. Några barn har skrivit brev till Michell och nu sitter de förväntansfullt och väntar på att få berätta eller läsa upp sitt brev för hen och för alla kamrater. Jag noterar att Oscar sitter och rör sig som om han inte riktigt kan vänta på sin tur och jag förstår att det finns ett brev från honom i brevlådan. Jag observerar att det är ganska många brev i lådan så jag säger till barnen att vi inte hinner läsa alla denna samling. Jag lovar att vi läser de som blir över nästa dag. Jag tar upp ett brev, det är Stinas. Hon ser glad ut och går glatt fram till mig och läser högt så kamraterna hör vad hon skrivit. Därefter är det Oscars brev och även han kommer fram och läser, han läser att han tycker om Michell och att han vill leka med henne sen.

Jag noterar att några barn börjar skruva lite på sig och jag förstår att alla inte kommer att orka hålla uppe koncentrationen så länge till. Jag förbereder dem därför på ett avslut av brevläsandet.

- Vi läser ett brev till och sedan spar vi resten till imorgon, säger jag.

När vi läst det sista brevet tänker jag att det är bra om barnen får röra lite på sig så jag säger till barnen att nu ska vi leka Pomperipossa. Ibrahim får vara Pomperipossa först. Han uppmanar barnen att gå runt på den blå mattan och efter en stund stampar han med foten i golvet varpå alla andra barn kryper ihop som stenar på golvet. När alla ligger går Ibrahim fram till Stina och lägger en filt över henne, därefter stampar han med foten i golvet och säger: Pomperipossa, pomperipossa, vem har jag gömt under min moss? Alla barn utom Stina reser sig upp och tittar sig nyfiket omkring. Flera börjar studsa upp och ner, jag hör flera ropa olika barnnamn rakt ut men några barn räcker upp handen. Ibrahim ger frågan till Hampus som svara Stina. Pomperipossa är en lek där alla barn kan vara aktiva samtidigt vilket jag tänker är passande för det här tillfället. När jag lite senare avslutar samlingen för att vi ska äta lunch går jag därifrån med känslan av att det varit en bra samling idag.

*

Min första reflektion är att samlingens resultat påverkas av flera olika aspekter. Jag kan genom att förbereda de barn som behöver förberedas skapa bättre förutsättningar för att samlingen ska bli lyckad. Genom att Oscar fick avsluta i lugn och ro och även fick veta att han hade möjlighet att göra klart senare gav jag honom en bra start i samlingen. Pedagogens och i detta fall mitt humör och min dagsform påverkar hur pass stor del av min erfarenhet och min kunskap jag kan använda i samlingen. Inför den här samlingen var jag väl förberedd mentalt, jag ville få en för mig lyckad samling och jag var då uppmärksam på barnens signaler. Att samlingen skulle vara lyckad innebär för mig att jag inte måste höja rösten eller tjata på barnen. Om jag istället hade varit stressad och haft låg toleransnivå så hade jag med stor sannolikhet börjat förmana dem.

Då jag efter den första samlingen började fundera kring vår dagliga samling och hur bra den egentligen är så ville jag försöka göra denna samling mer positiv. Jag tänker att det måste vara väldigt jobbigt för barnen att hela tiden bli avbrutna i sin lek för att göra någonting som de kanske inte upplever som roligt och meningsfullt. Jag vet också att bland annat Oscar behöver få instruktioner riktade direkt till honom så att han vet vad som ska hända härnäst.

Att Lisa och Donia inte plockar undan när de hör att jag plingar i bjällran ser jag som ett tydligt tecken på att de inte tycker att samlingen är värd att skynda till. Att jag väljer att

använda bjällran är för att jag tycker att det är ett mer behagligt sätt för barnen att få veta att det är dags att plocka undan än att vi som pedagoger ska gå runt och säga det.

När jag kommer in i samlingen använder jag min erfarenhet men även min makt som pedagog och sätter mig där jag bäst behövs för att samlingen ska bli lugn. Jag sätter mig nära Oscar. Jag har då möjlighet att med fysisk kontakt påminna Oscar när han får svårt att fokusera vilket visar sig vara effektivt. Med min makt som pedagog menar jag i den här situationen att jag kan bestämma var jag ska sitta. Det är inte barnens önsningar som styr. Jag vet var jag behövs bäst och sätter mig där trots att många barn vill ha mig bredvid sig.

I samlingsituationen väljer jag också att ignorera de barn som inte följer samlingens ”regler”. Det är ett taktiskt drag från mig som pedagog då det tar väldigt mycket energi från mig om jag hela tiden ska tillrättvisa de barn som ropar rakt ut. Trots att det nu blev en för mig relativt bra samling så kvarstår min fråga. Varför har vi samling? Hade det varit bättre om barnen fått leka vidare fram till lunch utan att bli avbrutna?

Syfte

Efter händelsen med Oscar börjar jag fundera över om samlingen är till för alla barn. Jag ställer mig frågan: Varför har vi samling och hur kommer det sig att den har så stor plats i förskolans verksamhet? Jag ifrågasätter om den är viktig eller om vi kan ge barnen det som vi vill ge dem ändå, utan att ha den traditionella samlingen. Jag upplever att samlingen är den rutin som pedagoger i allmänhet ogärna ändrar på och jag har också upplevt att barnen många gånger ifrågasätter om samlingen uteblir.

Mitt syfte med min text är att förstå vad som händer under samlingen. Jag vill ta reda på varför eller om jag tycker att det är viktigt att alla barn är med på samlingen och hur meningsfull en samling är för de barn som inte klarar av att sitta still. Vilka alternativ kan finnas för de barn som inte kan koncentrera sig och vad blir mest givande för dem? Jag vill också reflektera över om vi kan plocka ut de moment vi har i samlingen och använda dem i andra aktiviteter under dagen. Kan jag synliggöra det maktperspektiv som finns i samlingen och vilken roll pedagogen har? Är samlingen betydelsefull?

Jag är intresserad av vad nutida forskare inom den pedagogiska pedagogiken säger om samlingen och vilken historia samlingen har i Sverige.

Mina frågeställningar

1. Hur utvecklar sig synen på samlingen i den svenska förskolan från 1830 - talet och fram till nu? Vilka moment innehåller den traditionella samlingen på min förskola och kan vi ge barnen dessa i den övriga verksamheten?
2. Vilka maktperspektiv kan jag se i samlingen? Ska barn delta i samlingen mot sin vilja?
3. Vad händer om vi tar bort samlingen och vilka alternativ till samlingen finns? Vilken betydelse har pedagogens praktiska klokhet?

Metod

Jag har valt att skriva min vetenskapliga uppsats i essäform utifrån ett dilemma, en problematisk situation där jag utmanas i min roll som pedagog. För att kunna skriva om ett dilemma så måste jag först komma fram till vilket problemet är, därefter kan jag undersöka problemet (se Patel & Davidsson 2011, s. 40). Jag kom till en början fram till att mitt dilemma handlade om ifall samlingen ska vara obligatorisk för alla barn. När jag sedan undersökte mitt dilemma närmare kunde jag se att jag som pedagog har en stor roll i hur utfallet av samlingen blir. Hur medvetandegör jag som pedagog min makt och min erfarenhet, min praktiska klokhet? Jag använder skrivandet som metod för att reflektera kring mitt dilemma. Jo Bech-Karlsen, journalist och författare, skriver i sin bok *Jag skriver, alltså är jag. En bok för fackskribenten som vill berätta*, att skriva är att undersöka, när jag skriver så berättar jag inte bara om någonting, jag upptäcker även saker under skrivandets gång (Bech-Karlsen 2011, s. 13). Detta stämmer väl in på att skriva essä tycker jag, då jag under skrivandets gång får möjlighet att undersöka mitt dilemma samt förhoppningsvis hitta fler infallsvinklar. Bech-Karlsen skriver också att syftet med att skriva är att jag ska komma fram till mina egna tankar (ibid, s.12). Jag får genom mitt skrivande vrida och vända på olika perspektiv. Jag vet inte om jag kommer få entydiga svar på mina frågeställningar men med mitt skrivande hoppas jag få bättre förståelse och fler handlingsalternativ kring hur jag som förskolepedagog kan förhålla mig till samlingen. Arbetslivsforskaren Maria Hammarén skriver i *Skriva – en metod för reflektion* att hon använder det skrivandet som tar tid för att förstå det hon skriver och att hon då samtidigt både är den som skriver och läser (Hammarén 2005, s. 9). Jag kopplar det till hur jag själv upplever att skriva essä. För mig är essäskrivandets reflektionsarbete alltid också självreflektion: Jag reflekterar, skriver, läser och reflekterar igen.

Jag kommer i min essä titta på samlingens historia i Sverige, samlingens innehåll och syfte, vilka maktperspektiv jag kan se i samlingen samt hur kravet på fronesis, den praktiska klokheten kan visa sig i en samlingssituation. Jag har under arbetets gång fått höra att det är modigt av mig att skriva om pedagogens makt över barnen men jag ser min essä som en möjlighet att få fler att reflektera kring detta. Det är viktigt att lyfta obekväma ämnen för att kunna få till en förändring och för att ta reda på hur man kan medvetandegöra pedagogens makt. Jag kan också se att det är viktigt för min egen utveckling att reflektera kring den makt som rutinerna har över förskolan.

Lotte Alsterdal skriver följande i sin text "Essäskrivande som utforskning", det är en fråga om processkrivande där studenten växlar mellan att skriva, läsa och undersöka texten tillsammans med kurskamrater och lärare på skrivseminarier (Alsterdal 2014, s. 53). Min förhoppning är att jag genom att få mina kurskamraters synpunkter på mitt dilemma ska kunna få in ännu fler perspektiv på det som jag vill undersöka. Precis som Alsterdal skriver så är det först efter att vi gjort någonting som vi kan reflektera kring om det var bra eller dåligt. Vi kan sedan välja att lämna det vi gjort bakom oss och gå vidare, eller så tänker vi till kring situationen och försöker lära oss någonting av det istället (ibid, s. 54). Jag vill förstå vad jag gör, vad barnen gör, varför de gör som de gör och bli medveten om själva strukturerna som ligger bakom själva görandet.

Alla namn i essän är fingerade och händelserna ägde rum för ett flertal år sedan.

Samlingens historia i Sverige

Har samlingen alltid funnits i svenska förskolor och hur ser dess historia ut? Jag anser att samlingen först och främst finns till för att bekräfta och att se alla barn och för att skapa gruppgemenskap. Men bekräfta barnen borde vi kunna göra i alla fall. För mig känns det opersonligt att denna bekräftelse ska ligga i att få höra sitt namn i en samling. Jag ifrågasätter om den bekräftelsen räcker? Idag tror jag att barn lever ett stressigt liv fyllt med aktiviteter innanför och utanför förskolan. Är det då så att samlingen blir ytterligare ett moment där barnen avbryts i det som de gör för tillfället? Är det då viktigare för barnen att i lugn och ro få avsluta det som de påbörjat i största möjliga mån än att avbryta för en samling? Är samlingen bara ett moment som vi har på våra förskolor utan ett syfte som är anpassat för dagens barn?

Jag har tittat på samlingens historia i Sverige från 1830 talet och fram till nu. Då det finns mycket skrivet om samlingens historia så har jag valt att fokusera på olika aspekter av samlingen. Jag har valt att titta närmare på rum, tid, pedagogens roll och läroplanen. Jag har främst använt mig av boken *Samling i förskolan* som är skriven av Lena Rubinstein Reich, professor i pedagogik.

Rum

Rötterna till dagens samling i de svenska förskolorna, både dess form som att sitta i cirkel och dess innehåll som natur, årstider, rytmik, kan vi finna i Frøbels pedagogik (se Rubinstein Reich 1996 s. 28). 1837 startade Friedrich Fröbel en uppfostringsskola för små barn och 1840 fick denna skola namnet *Kindergarten*. Att sitta i cirkel och ha samling var viktigt i Frøbels Kindergarten, här sjöng man, lekte rörelselekar och hade övningar med olika geometriska former. Cirkeln var för Fröbel en symbol för oändlighetsbegreppet och bidrog till den sociala samhörigheten. Fröbel ansåg även att stillasittande skulle varvas med rörelselek som ansågs vara utvecklande för både kropp och själ (se Rubinstein Reich 1996, s. 28-31). Som jag skriver i min berättelse ”De sätter sig på sina redan förutbestämda platser på den stora cirkelformade blå mattan” (s. 10) så kan vi se att cirkeln som samlingsforum fortfarande är aktuell. Att sitta i cirkeln innebär att alla kan se varandra på lika villkor. När alla barn sitter i en cirkel så är de alla lika, pedagogerna sitter med i cirkeln och blir då mer på barnens nivå. I cirkeln finns ingen början och inget slut och det finns inget först eller sist. Tanken med detta är som jag ser det utifrån pedagogens perspektiv att de ska ha en bra överblick över barnen. Vi kan hela tiden se vad barnen gör, ingen kan gömma sig bakom någon annan. Ur undervisningssyfte så har alla barn ungefär samma förutsättningar att se det som jag vill visa. Däremot är det pedagogen som bestämmer var hen ska sitta i ringen.

I *Barnstugeutredningen* från 1972 står att samtal i stora grupper anses som hämmande och att det i stora grupper rekommenderas musik och rörelse. Samtal ska ske i mindre grupper som vid måltidssituationen (Rubinstein Reich 1996, s. 40-41). Min första berättelse visar på denna problematik. Det är oftast inte särskilt lyckat att försöka att hålla ett samtal i samlingar med 23 barn. Om pedagogen samtalar med två – tre stycken barn så är det oftast fler av de som inte deltar i samtalet som tappar fokus och börjar göra annat. Det fungerar oftast bättre att samtala när vi är i mindre grupper som vid matbordet eller när vi läser en saga för ett fåtal barn.

1981 ger socialstyrelsen ut en ny arbetsplan för förskolan, avsedd för kommunpolitiker och ledningspersonal där det åter blir aktuellt med storgruppsaktiviteter. Gruppen ses som ett pedagogiskt hjälpmedel. En anledning till detta är att barngrupperna på förskolorna blev större på grund av att kommunerna måste dra in på resurser. Att tänka individuellt kräver mer personal än om man istället tänker grupporienterat. I arbetsplanen står att samlingar är gemensamhetskapande och ger barnen social träning. Genom att ha samlingar lär sig barnen regler, ansvar, solidaritet och att tala och lyssna i grupp (ibid, s. 40-42). Det är det här som vi på min avdelning vill träna barnen på inför skolstarten. De måste kunna sitta still en stund och lära sig de regler och förhållningssätt som kommer gälla senare i livet. Det är viktigt att kunna lyssna på andra och att kunna tala inför en grupp. Samlingarna är också en möjlighet att ge alla barn samma information samtidigt. Om vi börjar träna barnen i förskolan så blir inte steget till skolans värld lika stort.

1987 kommer Socialstyrelsen ut med det *Pedagogiska programmet för förskolan* som bland annat innehåller text som poängterar att förskolan har fler uppgifter än att vara skolförberedande. Här betonas vikten av traditionell förskolepedagogik och att det är viktigt att förskolan någon gång under dagen ordnar en gemensam samlingsstund eller en speciell aktivitet för hela barngruppen. Samlingen är viktig för att stärka grupp känslan och för att alla barn ska kunna se varandra samtidigt. Den är även viktig för att ge barnen information om kommande aktiviteter. Här ska barnen kunna lägga fram sina egna åsikter, lyssna till kamraterna och kunna fatta gemensamma beslut (Socialstyrelsen 1987, s. 47-48).

Tid

I mitten av 1930-talet introducerade den österrikiska pedagogen och psykologen Elsa Köhler det så kallade "Intressecentrum" som var en arbetsform där man skulle utgå från barnens egna intressen. Köhler menade att samlingen skulle vara noga planerad och innehålla sång, saga och samtal och hålla på i mellan 20-30 minuter. Den skulle vara anpassad efter barnen och det som barnen skulle lära sig skulle vara kopplat till deras utveckling.

1945 skriver Maria Moberg, som startade Sveriges första Kindergarten, i sin bok *Barnträdgården*, ett helt kapitel om samlingens uppläggnings. Hon menar att samlingen ska vara för barn i samma ålder så att den kan anpassas efter barnens behov. Samlingarna bör inte vara längre än 15-20 minuter då barnen annars kan bli trötta. Vidare skriver Moberg att

samlingen ska användas till att samtala med barnen och att barnen ska hinna leka av sig en stund innan samlingen (Rubinstein Reich 1996, s. 34-35). Jag kan bli förvånad över att tankarna om att anpassa verksamheten efter barnen fanns så tidigt som på 1930-talet. Däremot har vi nog inte längre samlingar som håller på så länge som 30 minuter då det är väldigt svårt för barn att sitta stilla så länge. Ibland kan även en samling på 20 minuter vara för lång men jag tycker att det är intressant att både Köhler och Moberg hade så stort fokus på barnens behov. Jag skriver i min text om Oscar "... att Oscar rör på sig, ligger ner, rullar runt och att han oftast låter" (s. 7) och jag tänker att det finns barn som inte orkar sitta still alls. Dessa barn kanske behöver få andra förutsättningar, de kanske kan få ligga ner eller sitta nära en vuxen som kan ge stöd.

1959-1963 kommer *Utfärdande råd och anvisningar för den halvöppna barnavården*, där betonas vikten av att dagen har en god dagsrytm på förskolan. Samlingen som aktivitet blir här viktig och denna skulle bidra till att barnen under dagen skulle få växla mellan stillasittande och mer rörliga aktiviteter. Samtalet blir mindre betydelsefullt och barnens uppfostran och sociala utveckling får större utrymme. Samlingen ska skapa balans under dagen (Rubinstein Reich 1996, s. 38). Jag kan se att vi på min förskola har andra former av samlingar för att skapa denna balans och då tänker jag framförallt på när vi har fruktstund och sagovila. Då ska barnen ta det lugnt en stund.

Pedagogens förhållningssätt

1946 kom en omfattande statlig utredning om förskolan ut där det stod skrivet att huvuduppgiften för verksamheten riktad till barn 5-7 år är att barnen ska uppfostras till social gruppssamverkan och grupp känsla. Detta skulle ske i samlingarna där även samtalet var en viktig punkt. Samtalet som sådant skulle stärka barnens gemenskapskänsla och även ge barnen möjlighet att uttrycka vad de tänker på. Extra viktigt är samtalet för de barn som är blyga och som behöver prata inför grupp. Här poängterades dock att det var viktigt att samtalet fördes av ledarinnan och att improviserade samtal inte var lätta att föra (ibid, s. 36). Här tycker jag att en del av dagens tankar kommer in. Vi har visserligen samlingar även med barn som är yngre än fem år på förskolan men en av våra viktigaste tankar med samlingen är att få en grupp känsla. Vi vill att barnen ska träna på att tala inför grupp och vi pedagoger är medvetna om hur vi ska tala med barnen. Detta är en av anledningarna till att jag tar tillbaka Oscar till samlingen, jag vill inte att han ska hamna utanför gemenskapen.

Under 1960-talet blir synen på samlingen mer negativ och det viktiga med samlingen blir att pedagogen ska kunna kontrollera den. Samlingarna skulle finnas för att förmedla information till barnen och vikten lades vid hur barnen skulle sitta i samlingen för att det skulle bli ordning och reda. Dialogen mellan barn och pedagog var mindre viktig (ibid, s. 39). Här kan jag se att samlingen helt var pedagogens forum och ibland kan jag känna att det är så i samlingarna som vi har på min förskola också. Jag skriver i min berättelse att "När jag kommer in i samlingsrummet är det som att möta en vägg av ansträngning, det känns i luften att det finns en spänning mellan barn och pedagoger" (s.8). Här upplever jag att barnen ska sitta still och lyssna på den vuxne och när barnen inte gör det så känner pedagogen att hon har misslyckats med sitt uppdrag. Uppdraget är här att ha kontroll över barnen. Detta är en aspekt som jag kommer att ta upp i avsnittet om pedagogens makt.

Britta Olofsson, förskollärare och filosofiekandidat, skriver i sin bok *Meningsfull samling i förskolan* att samlingarna på 1970-talet var noga planerade och i stort sett följde samma mönster varje dag. Vilka barn var närvarande? Vilken dag, månad och år var det? Namnsdag? Dagens väder? (Olofsson 2010, s. 16). Nu blev det dialogpedagogiska arbetssättet som lanserades i *Barnstugeutredningen 1968-1972* vanligt i många förskolor. Det dialogpedagogiska arbetssättet gick ut på att i största möjliga mån se allt genom barnens ögon och pedagogen skulle försöka att sätta sig in i hur barnen tänker och ser på sin omvärld. Dialogpedagogiken trodde starkt på barnens egen förmåga att klara av saker och på deras nyfikenhet och lust att lära sig. Det skulle vara en dialog mellan barn och pedagoger i deras möten med varandra och det skulle finnas en ömsesidig respekt. Som pedagog var det viktigt att ställa de rätta frågorna till barnen och att lyssna noga till vad de hade att säga. Det lades stor vikt vid ett utforskande arbetssätt och pedagogerna skulle ställa frågor som hur? På vilket sätt? Hur skulle det bli om du gjorde så här istället? Dialogpedagogiken tolkades av många pedagoger som att alla skulle behandlas lika vilket resulterade i passiva vuxna och otrygga barn. Nu varnades för organiserad gruppsamvaro och arbetssättet skulle bygga på individualisering. Samlingarna kallades nu för stormöten (ibid, s. 41-45). Det finns som jag ser det en del likheter mellan dialogpedagogiken och dagens Reggio Emilia förskolor. Deras sätt att tänka kring barns inflytande och miljön i förskolorna påminner om varandra. Det är intressant att se att dessa tankar kring förskolan fanns redan på 1970-talet. Den stora skillnaden som jag kan se det från förr och nu är att då blev pedagogerna passiva men idag förväntas pedagogerna vara medsökande när barnen utforskar saker. Vi pedagoger ska hjälpa

barnen framåt och lyssna in vad de är intresserade av och sedan kunna erbjuda saker i verksamheten som driver barnens informationssök framåt. Lektor Hillevi Lenz Taguchi och pedagogen Ann Åberg skriver i *Lyssnandets pedagogik* att ”Pedagogen blir ett redskap för barnets och individens frihet att utveckla sig själv, sin subjektivitet, och sin kunskap” (Åberg & Lenz Taguchi 2005, s. 54).

1987 står att läsa i *Pedagogiska programmet för förskolan* att pedagogerna ska vara väl förberedda till samlingen och innehållet ska ha ett tydligt syfte som ska vara av intresse för barnen (Socialstyrelsen 1987, s. 48). Jag kan inte se att vi på min avdelning varken förbereder samlingen eller har ett tydligt syfte. Som det ser ut nu så blir samlingen som den blir och det är stundens idéer som avgör vilket innehåll samlingen får.

Idag är det vanligt att många förskolor är Reggio Emiliainspirerade. Reggio Emiliapedagogik står nära läroplanens barnsyn. Här arbetar ofta pedagogerna med minimöten eller reflektionsstunder med en liten grupp barn. Det är då barnen som har hand om dessa möten och som bjuder in sina kamrater (Olofson 2010, s. 61). Om barnen är ointresserade av ett tema som tas upp av pedagogerna så blir samlingen en rutin som inte är intressant, inte för barnen och inte för pedagogerna. Verksamheten i förskolan vilar på demokratins grunder och vi bör därför alltid lyssna in barnen (Lenz Taguchi & Åberg 2005, s. 33-35). På min förskola har vi på försök låtit barnen själva ansvara för samlingen för att de ska få ta upp det som är intressant för dem. Tyvärr har även detta resulterat i att samlingarna blivit väldigt lika varandra, barnen vill leka samma lekar som dagen innan och variationen har varit liten.

Läroplanen

1998 får förskolan en egen läroplan, *Läroplan för förskolan*, och där betonas att barnen ska sättas i centrum, barnen ska vara medupptäckare och vi pedagoger ska se världen genom deras ögon. Detta sätt att se på barn har stora likheter med 70-talets dialogpedagogik (Olofsson 2010, s. 42). Läroplanen är ett måldokument och det är upp till var och en som arbetar inom förskolan att tolka hur samlingens upplägg och innehåll ska se ut. Det står ingenstans om samlingen specifikt (ibid, s. 68).

2010 får förskolan en revidering av 1998 års läroplan men inte heller i den står om samlingen. (Lpfö 98/10 2011). I den nya läroplanen står att ”Varje barn ska ges möjlighet att bilda egna uppfattningar och göra val utifrån de egna förutsättningarna” (ibid, s. 5). Här tänker jag att vi

som pedagoger och ledare har ett stort ansvar. Om vi skickar ut Oscar ur samlingen för att han inte har förutsättningar att orka vara kvar så har vi pekat ut Oscar. Detta kommer barnen att bära med sig och om det händer ofta med just Oscar så kan det i slutändan göra att de andra barnen ser på Oscar som barnet som inte kan lyssna. Han kan även få den uppfattningen om sig själv och det kan då bli en självuppfyllande profetia.

Läroplanen skriver att verksamheten ska vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som är med och att verksamheten ska anpassas till alla barn (ibid, s. 5). Detta stämmer inte in på den samling som jag beskriver i mitt dilemma. Alla barn tycker inte att det är roligt vilket Donia och Lisa visar tydligt inför samling nummer två då de inte verkar särskilt intresserade av att delta. Det kan vara svårt att anpassa en samling efter en så stor barngrupp som vi har. Maria Moberg skriver redan på 1940-talet att samlingarna ska vara anpassade efter barnens ålder och inte vara för långa då barnen kan bli trötta. Om vi inom förskolan strävar efter att anpassa samlingen efter de barn som vi har i barngruppen så vill förhoppningsvis många barn delta. Det gäller också att uppmärksamma de barn som behöver extra stöttning i vår verksamhet så att även de kan känna sig delaktiga och intresserade. Jag tänker på hur jag i samlingen sätter mig nära Oscar för att kunna hjälpa honom när han tappar fokus.

Jag har funderat mycket över varför samlingens innehåll inte har ändrats nämnvärt från Frøbels tid och fram till nu? Min tanke kring detta är att i alla dokument fram till *Läroplanen för förskolan* som kom ut 1998, så har det skrivits om samlingen och vad den bör innehålla. I Läroplanen står ingenting specifikt om samlingen och det blir då upp till var och en att tolka vad bland annat avvägd dagsrytm och utifrån barnens intressen betyder. Att ändra på samlingen som funnits så länge i den form vi ofta ser idag är inte helt enkelt och det ligger mycket ansvar på den enskilda pedagogen. Jag tror då att det är lätt att fortsätta samlingen på samma sätt som man gjort tidigare. Det kan också vara så att de krav som idag finns på förskolan och allt vad vi som pedagoger ska ge till barnen kan innebära att vi tror oss behöva samlingen för att lära ut saker till barnen.

Jag tycker mig kunna se att samlingen följer ett ganska likt mönster genom hela historien men att samlingens utformning också har ändrats beroende av vilka resurser som kommunen och förskolan har. Stora barngrupper kräver mer ordning och struktur. I det *Pedagogiska programmet för förskolan* från 1987 finns en tydlig beskrivning av samlingen. Denna skrift är

också den som senast tog upp samlingen som aktivitet. Här står varför och hur ofta vi ska ha samlingen vilket jag tror bidragit till att samlingen fortfarande har stor plats i vår verksamhet.

Samlingens innehåll och syfte

Men hur ser samlingen ut idag? Vad är syftet med samlingen och vad innehåller den? Det finns ett flertal både utländska och svenska undersökningar som visar på att samlingen är ett dagligt inslag i våra verksamheter och att samlingen i stort sett innehåller samma moment varje dag (Rubinstein Reich, 1996, s. 13). Jag observerar när jag läser om förskolan på 1970-talet att dagens samlingar i stort sett ser likadana ut idag som de gjorde då, i alla fall på min förskola. De moment som oftast förekommer i samlingen är uppropet som brukar ligga i början av samlingen. Syftet med uppropet är att barn och personal ska känna gemenskap med varandra och gruppen (ibid, s. 16). Att ropa upp barn gör vi för att alla barn ska känna sig uppmärksammade och sedda och vi vill genom uppropet säkerställa att alla barn blir bekräftade. Barnen ska känna sig som individer men även som en del av en stor grupp (Olofsson 2010, s. 38-39). Därefter frågar pedagogen ofta vilken dag, månad och år det är. Anledningen till detta moment är vanligtvis att det är en rutin som vi är vana att följa. Även sång, rörelse och ramsor är vanliga inslag i samlingen och ofta använder vi oss av detta när barnen börjar tappa intresset för det vi gör (Rubinstein Reich, 1996, s. 18).

Anledningen till att vi på min avdelning har valt att ha en gemensam samling med alla barn varje förmiddag innan maten, är för att vi på avdelningen tror att det är viktigt för barnen att de får känna att de är en del av en hel grupp. Jag vill att de ska få möta och se alla barn på avdelningen minst en gång om dagen och under övriga tider delar vi in dem i mindre grupper för att de ska få arbetsro. Vi börjar oftast samlingen med att sjunga en samlingssång och att prata om vilka kamrater vi saknar. Därefter går vi igenom dag, månad och år. Varför vi frågar om dag, månad och år på min avdelning har vi pedagoger aldrig pratat om. Det verkar vara en rutin som precis som forskningen visar bara fortsätter utan större eftertanke. Jag gör det för att barnen ska få en uppfattning om att vi delar in året i dagar, månader och år men när jag reflekterar lite kring varför jag håller fast vid denna rutin så känns den ganska överflödig. Jag tycker att det kan vara intressant att prata om veckans dagar och månader men syftet bör inte vara att barnen ska kunna dagar och månader utantill. Min erfarenhet är att barnen själva framförallt är nyfikna på i vilken månad de fyller år. I vilken ordning som dagar och månader kommer lär de sig så småningom, tänker jag.

Oftast avslutar vi samlingen med att sjunga någon sång eller säga en ramsa och väldigt ofta gör vi detta för att få barnen att orka hela samlingen ut. Att träna rim och ramsor är viktigt för den kommande läs- och skrivinläringen. Barn som tidigt visar tecken på en fonologisk medvetenhet får lättare att lära sig läsa (Sterner & Lundberg 2010, s. 19). Om syftet med rimmade och ramsorna är att få barnen fonologiskt medvetna så är det bättre att ha språksamlingar i mindre grupper anser jag.

I våra samlingar informerar vi även barnen om saker som ska hända eller gå igenom saker som hela barngruppen kan behöva höra. Vi tränar också på sånger inför jul och sommaravslutningar. Vi använder även samlingen för att läsa brev till Michelle eller fira en kamrat som fyllt eller fyller år.

Frågan är om vi vet vilket syfte vi har med det vi gör? Hur är det med förskolans rutiner? Rutiner som har funnits i förskolan sedan lång tid tillbaka. Vi fortsätter med dessa år efter år utan att reflektera och utvärdera vårt arbete. Vi håller fast vid rutiner som dagens dag, datum och år då vi tror att barnen ska känna trygghet i att känna igen sig i fasta rutiner.

Jag tror att vi kan få barnen att känna sig som en del av gruppen genom att ha andra gemensamma aktiviteter med barngruppen, till exempel leka lekar. Gunilla Guvå, förskolepsykolog, skriver i sin bok *Från JAG till VI* att det är viktigt att tänka på att den vuxne måste vara aktiv i leken och ta kommandot. Pedagogen ger förslag på lek och berättar om reglerna, det här bör även ske i friare lekar. Om pedagogen deltar i lekar av olika slag kan hen även styra om i barngruppen så att den som har en svagare status i gruppen framhävs. Det som är viktigt att tänka på är att de barn som känner sig osäkra kanske inte vill delta i leken, dessa barn ska då inte bli tvingade att delta. Däremot menar Guvå att barnen ändå ska stanna i rummet. Genom att titta på leken så lär de sig lekens regler och de vill kanske delta en annan gång (Guvå 1993, s. 35).

Vi pedagoger måste anpassa vår planering efter hur mycket vi vill att barnen ska orka med under en samling. Samlingen ska trots allt förutom uppropet även räcka till för barnens lust och nyfikenhet. Ann-Marie Markström skriver i sin etnografiska studie *Förskolan som normaliseringspraktik*, att i institutioner som skolan så är dagarna väldigt rutinstyrda och många barn ska göra samma saker samtidigt. Detta innebär i praktiken att de enskilda individernas behov kommer i skymundan (Markström 2005, s. 20). Detta tycker jag blir

väldigt tydligt i de samlingssituationer som jag beskrivit i min essä. Alla barn ska delta i samlingen och de barn som inte orkar blir bestraffade. Även i denna studie kan Markström konstatera att samlingen följer ett visst givet mönster och att vissa barn är aktiva och andra barn ofokuserade på vad pedagogen vill förmedla. Samlingen upplevs som rutinstyrd och som ett tillfälle för att lära barnen saker som pedagogen planerat i förväg (ibid, s. 76).

Maktperspektiv på samlingen

Hur mycket plats får egentligen det enskilda barnet ta i samlingen? Vem är det som styr samlingen? Som pedagog kan jag använda min makt på olika sätt. I samlingsituationen är det som jag ser det väldigt ofta pedagogen som väljer vad de ska samtala med barnen om och vilka barn som ska få svara. Det innebär att vi kan mer eller mindre omedvetet favorisera vissa barn och utesluta andra. Jag kan även se att en del barn kan få fler följdfrågor än andra. Vi pedagoger bestämmer även vilka barn som får delta i samlingen och vilka barn som på olika sätt blir bestraffade eller uteslutna. Att få sitta på bänken när man inte kan fokusera är en bestraffning och ett utpekande. Att få lämna hela samlingen för att man som barn inte kan eller vill sitta still är kränkande, anser jag. I samling nummer två ger jag positiv feedback till de barn som räcker upp handen. Detta gör jag då jag tror att det har positiv effekt på de andra barnen som ser vilket beteende som belönas. Men även här kommer min makt som pedagog in. Jag styr barnen i den riktning jag vill. Men frågan är hur barnen upplever detta? Barnen har ingenting att säga till om, det är jag som pedagog som har makten. Jag är den som bestämmer utan att fråga barnen vad de faktiskt tycker. Var kommer makten ifrån? Om jag går tillbaka till min berättelse så går Oscar tillbaka till samlingen med mig utan att ifrågasätta mitt förslag. Även de båda flickorna som varit på toaletten gör som jag säger utan protester. Hur kommer det sig? Är det för att de anser att det inte lönar sig att argumentera emot? Litar de på att jag gör det som är bäst för dem? Har jag deras förtroende att utöva den här makten? Är de rädda? Jag tror att det finns barn som gör som pedagogerna säger för att de är rädda för konsekvenserna men i min relation till barnen så tror jag det handlar om att vi har en ömsesidig respekt för varandra. De vet att jag tycker om dem. Det finns tillfällen då barnen argumenterar emot mig och då jag ändrat mitt fattade beslut för att deras argument varit hållbart.

När vi pedagoger bestämmer vad barnen ska göra måste vi vara medvetna om att vi befinner oss i en maktposition och vi måste fråga oss vad vi vill med samlingen. Vad är syftet? Jag

tycker att vi pedagoger förväntar oss mycket av barnen och särskilt då i en samlingssituation. Vi glömmer bort att barnen är små och att det kan vara svårt att sitta still. I pedagogens möte med barnen utmanas hen ständigt och det är viktigt att pedagogen är kunnig och kan vara flexibel i de situationer som hen möter i sitt arbete (Arnér 2009, s. 21). Jag tror att många vuxna låter sig provoceras av att barnen inte lyssnar och ser det som ett tecken på att barnen inte "lyder". Jag anser då att pedagogen äger problemet och måste se till att inget barn blir utpekade för att det har svårt att sitta still eller svårt att fokusera. Jag som pedagog måste hitta ett sätt att göra samlingen intressant. Att sitta på bänken lite utanför samlingsringen är också ett maktdrag från pedagogen. Barnen vet att det är steget innan de åker ur samlingen helt, alltså är det en ordlös varning. Barnen får som straff av pedagogen sitta lite vid sidan av och titta på sina kamrater som sitter i ringen. Även dessa barn blir utpekade och uteslutna ur gemenskapen. Vi skrämmer barnen till att göra det som vi vill att de ska göra, i detta fall att sitta still och lyssna.

Pedagogens makt innebär för mig att jag kan bestämma över barnen som individer och att de är hänvisade till mig under dagen på förskolan. De yngsta barnen kan inte gå hem till sina föräldrar och berätta om saker som de har varit med om under dagen vilket innebär att vi som arbetar i förskolan måste vara väldigt noga med hur vi bemöter barnen. De är helt i våra händer under sin tid hos oss. Bestraffning innebär för mig att jag ger barnet en konsekvens för att det inte gör som jag vill. En bestraffning kan till exempel vara att bli utskickad från samlingen eller utskälld inför en barngrupp.

Foucault och maktdiskussionen

Den franska samhällsteoretikern Michel Foucault skriver i sin bok *Övervakning och straff* om att övervakningen inom skolan specificeras och blir en del av förhållningssättet mellan pedagogen och barnet (Foucault 1998, s. 205). Foucault talar även om en osynlig maktutövning som ska vara den mest verkningsfulla för att upprätthålla ordning och disciplin (Markström 2005, s. 32). I skolan finns enligt Foucault ett helt mikrosystem av bestraffningar som bland annat gäller verksamheten, arbetstiden, uppträdandet och sättet att prata. De straff som förekommer ska göra barnen medvetna om att de begått fel, de ska förödmjukas och de ska känna sig "dumma" (Foucault 1998, s. 208). Han skriver om två typer av makt, makten som disciplin och makten som lag. Disciplinen är den makt som är grundande för det moderna samhället (Nilsson 2008, s. 100). Foucault menar att disciplinen sällan använder sig av

bestraffningar men oftare av korrigeringar som tillsägelser. Den som disciplinerar använder sig även av belöningar och uppmuntran (ibid, s. 105). Jag kan dra vissa paralleller mellan vad Foucault skriver och hur jag upplever den första samlingssituationen med Oscar. Pedagogerna använder ofta blickar och ”arga” ögon för att varna barnen om att de ska göra som pedagogerna vill. Jag tolkar Foucaults osynliga maktutövning som att jag kan ge barnen en varnande blick om de håller på att spåra ur. Jag kan även lugna ett barn som börjar tappa fokus genom att ge en stöttande blick. Även mellan pedagogerna kan ordlös kommunikation förekomma, detta kan till exempel ske om vi sitter i en samling och inser att nu måste vi bryta. Vi pedagoger kan då genom att titta på varandra bestämma att det är dags att byta aktivitet. Jag vet också att det finns förskolor där pedagogerna sitter på stolar och barnen på golvet vilket automatiskt gör att pedagogen hamnar i en maktsituation då hen är högre upp än barnen, på så sätt kan de lättare övervaka dem. Barnen blir på min förskola ständigt bestraffade och tillsagda hur de ska uppföra sig, hur de ska bete sig socialt och hur de ska tilltala varandra och vuxna. När barnen inte gör som vi pedagoger vill kan de få en bestraffning som kan vara att bli uppläxad inför en barngrupp eller uteslutna ur ett sammanhang, jag kan också se att barn får känna sig ”dumma” i vår verksamhet. Detta är inget lätt ämne att ta upp och jag upplever att det är tabubelagt. Vem vill erkänna att vi bestraffar barn i förskolan? Men hur ska vi komma till rätta med problemet om vi inte är ärliga och talar klarspråk? Idag har förskolorna likabehandlingsplaner som ska motverka att barn blir kränkta men frågan är då: Vad är att bli kränkt? Oscar kanske känner sig kränkt när han blir utesluten från samlingen men han kan inte sätta ord på det. Det är vi pedagoger som måste fundera kring om vi kränker barn i vår verksamhet. De barn som fick sitta på bänken blev också bestraffade och hur känner de sig? Jag anser inte att bestraffningar hör hemma i förskolan, där ska enbart som Foucault menar, tillrättavisningar och uppmuntran finnas. Med tillrättavisningar menar jag att korrigerera ett beteende som inte är socialt accepterat som att till exempel slå en kamrat. Om någon slåss är det nödvändigt att vi pedagoger ingriper men det är också viktigt att vi uppmuntrar de beteenden som vi vill se mer av i vår verksamhet.

Rutinens makt

Gabriella Ekelund, journalist, skriver i sin bok *Jakten på demokrati i förskolan* att ”Få människor förtrycker medvetet barn. Men vi är nog många som behandlar barn oreflekterat och slentrianmässig, så där som man alltid gjort, så där som man tror är bra för barn”

(Ekelund 2011, s. 17). Jag tror att det är många pedagoger inom förskolan som inte ser att det faktiskt är så de arbetar, här gäller det att kunna reflektera kring sitt arbetssätt för att kunna upptäcka när detta händer. Som vuxen händer det att man benämner barn som att hen *är* okoncentrerad istället för att hen *blir* okoncentrerad i till exempel samlingen. Dessa påståenden kan sedan bli självuppfyllande profetia för barnet och hen ser sig själv som okoncentrerad vilket inte är bra. Som pedagog är det viktigt att inse att man har makten att påverka hur barnen ser på sig själva och andra (ibid, s. 17). Jag tycker att Ekelunds tankar är intressanta då jag känner igen mig i det som hon skriver. Jag tror inte att det är någon pedagogs avsikt att kränka ett barn men det är lätt att bara fortsätta göra som man alltid gjort. Jag vill i alla fall tro att alla som arbetar på förskolorna agerar som de gör utifrån barnens bästa men faktum är att det inte alltid är så. Det är viktigt att hela tiden reflektera kring frågor som: Hur gick det? Vilket resultat blev det? Hade jag kunnat göra någonting annorlunda? Barnen är beroende av oss och de påverkas av samspelet mellan pedagogen och sig själva, därför är det viktigt att försöka förstå hur det samspelet ser ut och vilken koppling det har till hur barnen är (Arnér 2009, s. 42).

Det är också viktigt att våga agera själv och säga till kollegor som inte behandlar barn på ett respektfullt sätt. Vi pedagoger arbetar i en på ett sätt insynsskyddad värld och barnen är näst intill helt i våra händer när de är på förskolan. Detta innebär att vi måste värna om deras bästa och om vi ser en kollega kränka ett barn så måste vi sätta stopp för det. Om Oscar får höra om och om igen att han tramsar så kan det bli så att han tänker på sig själv som en tramsig person. Han *är* tramsig. Vi pedagoger måste förstå att han *blir* tramsig i en situation som är för svår för honom att ta sig igenom.

Ibland är vi pedagoger ofta snabba på att säga nej där vi oftare borde fundera på om det skulle vara möjligt att säga ja (Ekelund 2011, s. 19). I förskolan finns en kultur kring till exempel samlingen som talar om att den ska gå till på ett visst sätt. Pedagogerna försvarar dessa rutiner med att det är någonting som barnen mår bra av. Här kommer maktperspektivet in väldigt tydligt. Ofta säger vi nej till barnen för att vi vet att våra kollegor annars tycker att vi bryter mot gemensamma regler. Vi måste börja reflektera kring varför vi säger nej. Är det för att vi vill göra kollegorna till lags så är det inte rättvist mot barnen. Då använder vi vår makt som pedagoger till att hindra barnen från att göra någonting som egentligen är fullt möjligt. Att använda nej till barnen innebär att man som pedagog har stor makt, om vi istället försöker

resonera fram och tillbaka med barnet så kan man tillsammans komma fram till den bästa lösningen (ibid, s. 22-25). ”Men att arbeta med ett respektfullt förhållningssätt gentemot barn är ett ständigt pågående arbete eftersom det handlar om maktutövning som är mer eller mindre medveten” (Ekelund 2011, s. 27). Om barnen får ja från sina pedagoger blir de inspirerade och kan ta ansvar, om pedagogen visar intresse för barnen och för deras tankar och idéer så utvecklar de sin lek desto mer (Arnér 2009, s. 14). När jag läser att vi ofta säger nej till barnen så tänker jag att det även handlar om att vi ofta väljer att förmana barnen för saker som vi skulle kunna ha överseende med. Om Oscar och några med honom har svårt att sitta stilla i en samlingsituation så skulle det kunna vara värt att pröva att låta honom ligga ner istället. Detta betyder inte att alla barn måste ligga ner då det går att förklara för barn att rättvisa inte är att alla får göra exakt lika. Vi pratar ofta med barnen på min avdelning om att alla människor är olika och har olika behov. Jag tror att barnen kan förstå att vissa har svårare än andra att sitta och fokusera och att det kanske blir enklare att lyssna om hen får ligga ner. Jag tänker också att pedagogen innan samlingen kan prata med de barn som har svårt att sitta still och fråga barnen själva hur de tycker att de ska göra om det blir för svårt att stanna kvar i samlingen. Mia hade kunnat komma överens med Oscar innan samlingen om att han kan gå ifrån en stund om han känner att han inte orkar, eller att det är okej att han sätter sig på ett annat ställe. Det är viktigt att pedagogen lyssnar in barnets tankar. Hur vill du göra när du känner att du inte kan sitta still? Om vi vill behandla barnen med respekt så innebär det att vi även måste låta barnen komma till tals i en konflikt. Både barnet och den vuxne måste få komma berätta sin syn på saken, annars råder enbart envägskommunikation (Arnér 2009, s. 40).

Samtalet och makt

Hur vi pedagoger talar till barnen i till exempel en samlingsituation är också maktrelaterat. I boken *meningsfull samling* finns att läsa om det ledda samtalet, förhöret och det äkta samtalet. Det ledda samtalet innebär att den som samtalar med barnen ser till att alla håller sig till ämnet och bestämmer vilka barn som får svara. Förhöret innebär att den vuxna ställer frågor till barnen som den vuxne redan vet svaret på. Ofta används ledande frågor och frågor där man förväntas få korta svar, svar som sedan värderas av den vuxne. Det äkta samtalet är ett samtal där den vuxne inte har någon särskild tanke med sina frågor. De vanligaste formerna av samtal som förekommer i förskolan är det ledda samtalet och förhöret. Det äkta samtalet är

det samtal som vi ska sträva efter då det innebär att pedagogen faktiskt är nyfiken på vad barnen har att säga. De frågor som pedagogen ställer ställs ur nyfikenhet och en äkta undran över hur barnet tänker. Jag tror att barnen kan märka om jag är intresserad av vad de har att säga eller inte. De svar jag får från barnen kan jag sedan använda för att vidareutveckla min verksamhet, jag får veta vad barnen funderar över och vad de behöver utmanas i. De frågor som ställs till barnen i en samling är tyvärr ofta av retorisk art vilket innebär att det är pedagogen som bestämmer vad samtalet ska handla om (Olofsson 2010, s. 14). Jag tycker inte att dessa former av samtal ska förkastas helt då syftet kan vara att helt enkelt informera barnen om något eller att varje barn kort ska få säga sitt. De samtal som för det mesta förekommer i samlingarna på min avdelning är förhöret och det ledda samtal. Det är vi pedagoger som väljer samtalsämne. När vi frågar barnen öppna frågor så är följdfrågorna oftast av ledande karaktär där vi vill ha korta svar. Om vi till exempel frågar barnen vad de gjort i helgen så måste barnen svara kort och snabbt för annars orkar de inte lyssna sig igenom svar från en hel barngrupp. Enligt min erfarenhet så tappar barnen fokus ganska fort och framförallt barn som Oscar, han orkar inte lyssna så länge som en sådan frågerunda innebär. Är det då meningsfullt att ställa dessa frågor i en samlingsituation?

Rumslighet och makt

Jag tycker att Foucaults maktperspektiv i boken *Övervakning och straff* är intressant att titta närmare på. Om vi fokuserar på förskolornas arkitektur så är förskolorna ofta byggda med stora rum så att vi som arbetar med barnen ska kunna ha full uppsikt över dem hela tiden. Detta stämmer i alla fall in på min förskola. Om barnen stänger in sig i ett rum så är vi genast där och frågar vad som händer. Jag är alltid orolig för att det ska hända någonting som jag inte sett då det sedan blir svårt för mig att bemöta föräldrarna utan att ha haft inblick i situationen. Barnen får inte vara privata ens på toaletterna då vi på min förskola har toalettåsar som är öppna upptill vilket gör att vi vuxna kan se över kanten och ner på barnen. I min första berättelse skriver jag "Flickorna tar god tid på sig och när jag går in till toaletterna ser jag att de återigen tittar på någonting som Lisa har, när jag kommer närmare ser jag att det är ett hårspanne med en grön fjäril" (s. 5). Jag inser att jag inte riktigt litat på att flickorna gör det som de ska inne på toaletten och jag går därför in för att övervaka. Jag ber även Lisa att stoppa ner sitt hårspanne i lådan eller sätta det i håret, vilket är en form av övervakning. Jag kan likna detta vid ett fängelse där privata saker inte ska finnas utan helst stanna hemma,

annars tar jag som pedagog hand om dessa. Nu hårdtrar jag denna makt till sin yttersta spets då jag inte på något sätt vill likna förskolan vid ett fängelse.

Som pedagog är det viktigt att ha detta med sig i bemötandet med barnen, att låta dem vara ifred när de verkar ha behov av det och inte alltid vara där att störa. Det ingår delvis i vårt arbete att "övervaka" barnen men vi måste även respektera deras egen integritet. Ibland behöver barnen få leka utan att vi är där och hämmar och stör. Om vi tänker oss att barnen precis börjat en lek i hemvrån, de har dukat fram på bordet och tagit fram allt annat de behöver för sin lek och precis då kommer pedagogen med bjällran och det är dags att plocka undan för att ha samling. Hur känner sig barnen då? Om de är instängda i ett rum är vi genast där och sticker in huvudet för att fråga vad de gör. Jag har uppmärksammat hos mig själv att jag ofta har en misstänksam ton när jag frågar. Ibland förutsätter jag att barnen gör något dumt eller "bus" även om det är omedvetet från min sida. Jag får då barnen att känna sig skyldiga och "dumma" även om de inte gjort något. Det är därför viktigt att ge barnen utrymme att utforska relationer och sin omgivning. I Reggio Emilia har förskolorna ofta små gömställen där barnen kan gå undan och där vuxna inte har tillträde (Abbott & Nutbrown, 2005, s. 27). På min förskola skulle jag kunna tänka mig att ha kojor eller liknande som enbart är för barnen.

Kollektiv bestraffning

Ann-Marie Markström skriver i sin etnografiska studie *Förskolan som normaliseringspraktik*, om det som händer i min berättelse med Oscar, att barn ibland vägrar att göra som vi pedagoger säger och önskar. Det vi pedagoger då gör är att vi antingen försöker få tillbaka ordningen, vilket Mia gör genom att skicka ut Oscar eller så styr pedagogen om planeringen som jag gör i samling nummer två. Precis som jag tidigare nämnt så fungerar en exkludering av enskilda barn både som straff för barnet men även som exempel för de andra barnen i gruppen (Markström 2005, s. 77). Ibland händer det också att hela barngruppen utsätts för kollektiv bestraffning vilket jag inte alls tycker är bra. Detta kan visa sig i att en rolig lek avbryts eller att pedagogen inte läser klart en bok för att några barn i gruppen stör. Jag har allt mer funderat kring varför barnen stör och vad de vill säga med detta. Jag tror att de helt enkelt signalerar att den aktivitet som de måste delta i inte intresserar dem. Vi arbetar hela tiden efter rättvisa men är rättvisa verkligen att det är lika för alla? Åberg & Lenz Taguchi ifrågasätter i *Lyssnandets pedagogik* om det är rättvist att alla barn gör allting samtidigt och lika mycket (Åberg & Lenz Taguchi 2005, s. 71). Jag vill arbeta mer utifrån att rättvisa inte innebär att det

är lika för alla utan snarare att rättvisa är att vi tänker individuellt så att alla barn får sin röst hörd. ”Vår uppgift är att synliggöra alla barnen, men alla barn behöver ju inte synas på exakt samma sätt (ibid s. 72). Jag menar att det finns så många olika sätt att bekräfta och se alla barn på och det är det som är vår utmaning att hitta.

Fronesis – Praktisk klokhet

Vilken kunskap behöver jag då för att genomföra en meningsfull samling för så många barn som möjligt i min barngrupp? Jag behöver den teoretiska vetenskapliga kunskapen, episteme och den lär jag mig bland annat genom att studera. Jag behöver den för att kunna referera till olika teorier och forskning när jag argumenterar för varför jag gör det jag gör i min verksamhet. Men räcker den? I den andra samlingen använde jag mig till stor del av min erfarenhet av hur barn är och agerar i olika situationer, jag har egna syskon och har alltid tyckt om att umgås med barn. Jag har också egna barn som jag lärt mig en del av. Därtill kommer min erfarenhet av att ha arbetat på förskola i åtta år. Jag har med säkerhet även ärvt och imiterat en hel del egenskaper från mina föräldrar, förskolepedagoger jag själv träffat som barn, kollegor men även av andra människor och situationer jag mött under det liv jag levt fram till nu. Jag har på vägen skaffat mig föredömen och olika omdömen om vad som är rätt och fel och lärt mig bedöma situationer och där kunna se vad som krävs. Eva Johansson, fil dr. och lektor, och Ingrid Pramling Samuelsson skriver i *Förskolan – barns första skola*, att ”Lärare som möter barn i en pedagogisk verksamhet agerar alltid med utgångspunkt i sina egna föreställningar, kunskaper och erfarenheter om barn, i såväl generell som specifik bemärkelse” (Johansson & Pramling 2003, s. 11). Jag tänker då att denna erfarenhet nödvändigtvis inte behöver vara positiv utan kan vara helt rutinmässig utan eftertanke och reflektion. Jag har oreflekterat tagit över, imiterat, ett förhållningssätt. Men är erfarenhet detsamma som praktisk kunskap? Leder erfarenhet automatiskt till kunnande? Om inte, hur lär man sig att handla rätt som pedagog och att bedöma situationer på rätt sätt? Kan jag erövra denna kunskap genom studier? När jag tittar närmare på den andra samlingen bli jag nyfiken på min egen roll som pedagog och hur jag genom mitt handlande kan påverka samlingens resultat. Hur blir man en klok pedagog?

Aristoteles tre kunskapsformer

Bernt Gustavsson professor i pedagogik skriver i *Vad är kunskap – en diskussion om praktisk och teoretisk kunskap* om att Aristoteles talar om kunskapens tre delar. Den första kunskapen är den teoretiska kunskapen, episteme, som står för vetande och den är likvärdig med vetenskaplig kunskap, de andra två kunskapsformerna är praktiska, techne som står för kunnande och likställs med praktisk-produktiv kunskap, framställning, och fronesis, den praktiska klokheten. Fronesis är också en form av praktisk kunskap. Dessa tre kunskaper, episteme, techne och fronesis står hela tiden i olika relation till varandra (Gustavsson 2004, s. 54-55). Fronesis, praktisk klokhet, äger den som har förvärvat långvariga livserfarenheter. Alla situationer är inte lika och det går inte alltid att följa samma regler, du måste i situationen kunna avgöra vilka beslut som är de rätta och som kommer att leda dig på rätt spår. Du kan möjligtvis följa planeringen till viss del men du måste även kunna vika av från den. Den erfarenhet som du fått genom lång livserfarenhet inom ett visst område sprider sig sedan till andra områden i livet. Praktisk klokhet, fronesis, är en dygd och sammanbundet med etik och frågan hur man förhåller sig till andra människor, med den vill man åstadkomma ”det goda”. Det gäller att kunna fatta rätt handlande på rätt plats och i rätt ögonblick, då äger man praktisk klokhet. Det är de praktiska omständigheterna i en speciell situation som avgör vilken väg vi väljer. Den praktiska klokheten lär vi oss inte genom undervisning utan genom de erfarenheter som vi skaffar oss under livets gång (ibid, s. 102-109).

Men varför är detta relevant för min problemställning? På vilket sätt kan den gamla grekiska kunskapsteorin hjälpa mig att reflektera kring mitt samspel med barnen? I den samling som jag själv ansvarade för var jag observant på när barnen började tappa fokus. Visar det på min praktiska klokhet? Jag byter aktivitet till någonting som jag vet att barnen tycker är roligt. Jag har lärt mig genom min arbetslivserfarenhet med barnen att det bara blir värre om jag i den stunden håller fast vid det som jag planerat. Vad blir konsekvensen om jag inte ändrar min planering? Kommer barnen bli ännu mer ofokuserade och innebär de att jag måste förmana dem då? Jag har med åren lärt mig att tyda barnens signaler och vet ofta vad som kommer hända härnäst. Jag förstår i den här situationen att jag måste få barnen nyfikna igen. Jag skriver i min text ”Jag noterar att några barn börjar skruva lite på sig och jag förstår att alla inte kommer att orka hålla uppe koncentrationen så länge till” (s. 12). När jag väljer en lek väljer jag en lek där alla barn kan vara aktiva och röra på sig. Vilket resultat hade jag fått om

jag valt en lek där några barn måste vänta på sin tur? Jag som pedagog utsätts i min tur också för en makt då jag inte kan påverka gruppens storlek och förskolans resurser. Jag måste anpassa mig efter de förutsättningar som jag har.

Istället för begreppet praktisk klokhet vill jag här använda mig av begreppet fingertoppskänsla. Att inneha fingertoppskänsla innebär för mig att veta när det är dags att stoppa en planering jag gjort och istället styra in på ett annat spår. Jag tror att praktisk klokhet inom förskolan är någonting som pedagogen lär sig genom att ha arbetat med barn länge. Det är också en kunskap som pedagogen liksom jag fått med sig genom sin egen uppväxt och de erfarenheter hen fått på vägen. Ibland brukar jag tänka att den praktiska klokheten sitter i ryggmärgen och om den inte finns där så går den inte heller att erövra genom att gå på högskolan och utbilda sig. Inom förskolan är den praktiska klokheten väldigt viktig, jag skulle nog vilja påstå att den enligt mig är grundstommen till att kunna bli en bra pedagog. Det gäller att kunna känna in barnen och se vilka behov de har och det går inte att lära sig enbart genom undervisning. Men är den praktiska klokheten någonting som jag kan åstadkomma själv? Behöver jag andra som chefer, föräldrar, samhället för att skapa förutsättningar för den kloka handlingen?

Praktisk klokhet i verksamheten

I mitt arbetslag har vi alltid delat på dagens arbetsuppgifter oavsett vilken utbildning vi har och oberoende av vilken kompetens och praktisk klokhet, vi har. Här tänker jag att det egentligen är ointressant vilken utbildning pedagogen har. Det viktiga borde vara att den som är bäst på en uppgift ansvarar för den. Samlingssituationen handlar till stor del om praktisk klokhet och att kunna känna in barngruppen. Vilka knep är bra att ta till i den här situationen? Jag tror att det inom förskolans organisation inte är helt ovanligt att det finns en rädsla för att man ska stöta sig med sina kollegor. Vem är det som bestämmer? Är det den som har kunskapen eller den som har makten? Den pedagog som har arbetat länge inom verksamheten kan ha stor makt att påverka verksamhetens innehåll, samtidigt så har den nyexaminerade pedagogen de senaste rönen från forskningen. Det krävs inom förskolan en dialog och en ständig diskussion om syftet till vad vi gör och att man vågar prova nytt. Jonna Hjertström Lappalainen och Eva Schwarz skriver i sin text "Tänkandets gryning" i *Våga veta! Om bildningens möjligheter i massutbildningens tidevarv* att "En människa som har erfarenhet inom sitt yrke har en mängd förmågor som han eller hon inte har reflekterat över" (Hjertström

Lappalainen & Schwartz 2011, s. 88). För mig innebär detta att jag alltid kan bli bättre och lära mig mer om hur jag blir en bättre pedagog men jag måste förhålla mig till andra aspekter som till exempel kollegor och verksamhetens resurser.

I arbetet med barn gäller det som pedagog att ha en planering för verksamheten som ett stöd i mötet med barnen. Om barnen inte visar intresse och nyfikenhet för det som jag som pedagog tänkt göra i samlingen så måste jag kunna planera om. Det är barnens initiativ och önskemål som ska vara vägledande och då gäller det att jag som pedagog kan känna in barngruppen och fånga upp barnens frågor och tankar. Planeringen ska utgå från barnen och deras intressen och inte utifrån vad jag vill förmedla (Ekelund 2011, s. 23). I samlingen som jag höll i så hade jag en planering som innehöll det som jag ville göra med barnen. Jag hade planerat att barnen skulle få läsa upp Michelles brev men jag hade inte planerat in en lek. Jag trodde att brevläsandet kunde ta hela samlingstiden. När jag efter att några brev blivit lästa ser att barnen inte kommer att orka fokusera så länge till så tänker jag snabbt om. Jag förbereder barnen på att vi ska läsa sista brevet och därefter börjar vi leka istället. Jag använder min praktiska klokhets, jag vet av erfarenhet att barnens förmåga att fokusera kommer att minska ännu mer om jag fortsätter läsa och byter där för aktivitet. Som pedagog gäller det att ha många kort i rockärmen, att kunna plocka fram ett nytt när det gamla inte fungerar. Dessa kort plockar man på sig genom erfarenhet och utvärdering av olika situationer och resulterar då i praktisk klokhets hos pedagogen. Bengt Molander, professor i teoretisk filosofi, tar i sin bok *Kunskap i handling* upp Donald A. Schöns begrepp reflektion-i-handling där han menar att när vi passerar gränsen för det bekanta blir vi överraskade och det är då det är dags för reflektion (Molander 1996, s.140). Jag tänker att det är viktigt att våga passera gränsen för det bekanta och våga byta planering för att på så sätt få barnen nyfikna på nytt.

Slutreflektion

Jag funderar kring om samlingen möjligtvis ska vara frivillig för alla barn och att alla ska ha en valmöjlighet att delta eller inte. Det blir då inte en sådan stor sak om något barn väljer att stå utanför samlingen. Under utbildningens gång har vi bland annat läst om barns inflytande och vad det innebär. Om vi pedagoger menar att barnen har inflytande över sin dag så innebär det också att barnen måste kunna välja att ha fri lek utöver de aktiviteter som vi pedagoger redan bestämt. Om samlingen blir frivillig tappar vi däremot vår tanke med att alla barn ska mötas en gång om dagen för att känna gemenskap med gruppen.

Jag tycker att det är viktigt att vi funderar kring varför vi har samlingen och om den är nödvändig i den form vi har den på min förskola idag. Vi kanske ska ha samlingen på en annan tid på dagen? Barnen har kanske lättare att fokusera om vi har samlingen direkt på morgonen innan vi startar våra grupper. I min essä har jag funderat kring samlingens betydelse för att komma fram till vilka olika alternativ till samlingen som finns. För mig är det viktigt om vi ska ha kvar samlingen att den är meningsfull för alla barn som deltar. För mig betyder en meningsfull samling en samling som barnen vill vara med på. En samling där barnen är nyfikna och förväntansfulla på vad som ska hända och att de går därifrån med ny inspiration. Förhoppningsvis så lär de sig även något på vägen.

Jag har under skrivandets gång ändrat min åsikt vad gäller samlingens vara eller icke vara flera gånger. När jag började skriva tyckte jag att samlingen skulle bort helt eller att vi möjligtvis skulle ha den ibland. Jag tog bort samlingen i vår verksamhet en period för att inte störa barnen i deras aktiviteter, jag ville att de skulle få leka klart. Detta medförde att många barn blev vilsna och undrade varför vi inte hade samling, jag upplevde att de saknade den. Jag tänkte då att barnen kanske behöver ha kvar rutinerna för att kunna orientera sig under dagen. De vet att samlingen är innan lunchen och att vi efter lunchen läser saga och så vidare. Då jag också tycker att det är viktigt att barnen får ”träna” på att sitta still då det blir ett krav i skolan så insåg jag att samlingen har ett syfte. Det jag däremot har gjort är att jag tänker över varför vi har samlingen och hur samlingarnas upplägg är. Om det inte finns något särskilt att ta upp så kan samlingarna vara i ca tio minuter. Att arbeta med språk, leka lekar och arbeta med tema kan vi göra i mindre grupper vilket jag tror ger ett bättre resultat. Om något barn inte orkar sitta still länge så tänker jag mer på hur jag kan hjälpa hen att fokusera. Ibland är det okej att ligga ner om det fungerar bättre.

Jag tror att många barn som har koncentrationssvårigheter mår bra av fasta rutiner och då är samlingen som rutin en del i detta. Jag tänker också att alla barn kanske inte måste delta varje dag. Om vi ser att något barn är fullt upptagen med något annat så kanske man i dialog med barnet bestämmer att just idag så gör du klart det här istället för att delta i samlingen. Eller om jag ser att till exempel Oscar inte alls klarar av att fokusera så kanske han kan få göra något annat som att hjälpa till att duka.

Jag tror också på att tillsammans med barnen sätta upp regler för hur vi ska förhålla oss till varandra i en samling. Vem pratar? Hur ska man göra när man vill prata? Om någon stör, vad

gör vi då? Om någon känner att hen inte klarar av att sitta still, hur ställer vi oss till det? Om barnen får vara delaktiga så tror jag att det blir lättare att få en bra samling. De har fått vara med och bestämma hur en samling ska vara.

Vi pedagoger ska även tänka på vilka krav vi har på oss själva. Vad är en lyckad samling för mig? Är det verkligen när barnen sitter som ljus och lyssnar på vad jag säger eller är det när de pratar i munnen på varandra för att de tycker att det vi pratar om är så spännande? Är vi dåliga pedagoger för att barnen inte är tysta eller ska vi se det som att vi har lyckats? Barnen är så trygga med oss att de faktiskt vågar prata rakt ut.

Det jag i alla fall är säker på är att bestraffningar och att barn blir utpekade inte ska förekomma. Jag som pedagog måste kunna handskas med barnen på ett respektfullt sätt och se dem för vad de är, små människor som också är sårbara. Att de behöver lära sig att vara bra kamrater är självklart och det är min uppgift att guida dem på vägen men hur jag gör det är den stora frågan. Jag tror på att samtala med barnen och försöka att förstå hur de tänker. Det är viktigt att jag lyssnar på vad de har att säga till mig, jag måste vara lyhörd.

Det är svårt att ha en samling som följer samma mönster dag ut och dag in. Både pedagoger och barn har olika dagsform och beroende på barngruppens status får jag som pedagog ta in min fingertoppskänsla och känna in dagens form. Det gäller att kunna byta spår på samlingen om barnen inte har fokus och växla till någonting som lockar mer. Det handlar även om att kunna läsa av när det är dags att avsluta en aktivitet för att gå över på nästa. Om jag går från samlingen och tänker att barnen inte lyssnar på mig så måste jag reflektera kring vad jag kan förändra. Det är jag som äger problemet, inte barnen.

Slutligen så har jag kommit fram till att samlingen till viss del sett likadan ut sedan 1830-talet men att den även har förändrats under årtiondena fram till nu. Jag kan se att det inte är samlingen i sig som jag ifrågasätter utan själva syftet. Det är viktigt att vi pedagoger vet varför vi gör det vi gör och vad vi vill med det. Vi måste vara medvetna om vilken makt vi har över barnen men även vilken makt rutiner har över oss och hur vår praktiska klokhets visar sig i verksamheten. Det är viktigt att reflektera kring hur vi bemöter barnen och vilka förväntningar vi har på dem. Vad är viktigt? Att alla deltar i samlingen på lika villkor eller att vi möter varje barn utifrån dess individuella behov och förutsättningar? För min del så är det

viktigast att se till varje barn och min utmaning ligger i att få varje barn att känna att det lyckas.

Referenslista

- Abbott Lesley (2005). "Synen på lek – en fråga om prioriteringar?". I: *Erfarenheter från förskolan i Reggio Emilia*, Abbott Lesley & Nutbrown Cathy (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Alsterdal, Lotte (2014). "Essäskrivning som utforskning". I: *Konst och vetenskap. Essäer om estetiska lärprocesser*, Burman, Anders (red.). Stockholm: Södertörns högskola.
- Arnér Elisabeth (2009). *Barns inflytande i förskolan – en fråga om demokrati*. Lund: Studentlitteratur
- Bech-Karlsen (2011). *Jag skriver, alltså är jag. En bok för fackskribenten som vill berätta*. Lund: Studentlitteratur
- Ekelund Gabriella (2011). *Jakten på demokrati i förskolan*. Malmö: Exaktaprinting
- Foucault Michel (1998). *Övervakning och straff*. Lund: Studentlitteratur
- Gustavsson, Bernt (2004). *Vad är kunskap? En diskussion om praktisk och teoretisk kunskap*.
- Guvå Gunilla (1993). *Från JAG till VI*. Stockholm: Svenskt Tryck
- Hammarén Maria (2005). *Skriva – en metod för reflektion*. Stockholm: Saturnus förlag
- Hjertström, Lappalainen, Jonna & Schwarz, Eva (2011). "Tänkandets gryning". I: *Våga Veta! Om bildningens möjligheter i massutbildningens tidevarv*. Burman, Anders (red.). Stockholm: Södertörns högskola
- Johansson Eva & Pramling Samuelsson Ingrid (2003). *Förskolan – barns första skola!* Lund: Studentlitteratur
- Lenz Taguchi & Åberg Ann (2005). *Lyssnandets pedagogik*. Stockholm: Liber
- Molander Bengt (1996). *Kunskap i handling*. Göteborg: Daidalos AB
- Markström, Ann-Marie (2005). *Förskolan som normaliseringspraktik – en etnografisk studie*. Linköping: UniTryck
- Nilsson Roddy (2008). *Foucault en introduktion*. Lund: Grahns tryckeri
- Olofsson Britta (2010). *Meningsfull samling i förskolan*. Söderköping: Tellogruppen.

Patel Runa & Davidsson Bo (2011). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Rubinstein Reich Lena (1996). *Samling i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2011). *Läroplan för förskolan Lpfö 98/rev.10*. Stockholm: Edita.

Socialstyrelsen (1987). *Pedagogiskt program för förskolan*. Allmänna råd från Socialstyrelsen. Stockholm: Allmänna förlaget.

Sterner Görel & Lundberg Ingvar (2010). *Före Bornholmsmodellen – språklekar i förskolan*. Stockholm: Natur och Kultur